

Hyväksynyt sivistyslautakunta

14.9.2022 § 62

HAAPAJÄRVEN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

ESIPUHE

Lapsen elämän tärkein pohja suotuisalle kasvulle ja kehitykselle ovat lempeät, lämpimät ja lujat ihmissuhteet omiin vanhempiin, sisaruksiin ja lapsen muuhun lähipiiriin. Tämä toteutuu parhaiten perheen monipuolisella yhteisellä tekemisellä ja kokemisella, päivittäisellä yhdessä puuhaamisella, niin arkisilla askareilla kotona ja lapsen lähiympäristössä, kuin myös perheen yhteisillä juhlahetkillä. Tuo perheen antama vahva pohja on lapselle turvallinen alusta tutustua isompaan maailmaan.

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Haapajärven varhaiskasvatuksen pedagogisena tavoitteena on lasten tunnetaitojen harjoittelu, leikin ja lapsen oppimisympäristön kehittäminen sekä liikkuminen ja tutustuminen lasten kanssa luontoon ja lähiympäristöön. Kaikessa toiminnassa huomioidaan perheiden kanssa tehtävä yhteistyö ja pyritään mahdollistamaan lapsen ja perheiden osallisuus toimintaan. Jokaiselle lapselle tehdään yhdessä lapsen huoltajien kanssa henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jota arvioidaan säännöllisesti, ja näin varmistetaan lapsikohtaisten tavoitteiden toteutuminen.

Haapajärven varhaiskasvatussuunnitelma on päivitetty vastaamaan varhaiskasvatustalakiin 1.1.2026 tulleita muutoksia sekä Opetushallituksen tekemiä muutoksia valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 1.8.2026 alkaen.

*Tapahtui kerran – ja yhä tapahtuu,
että pihallesi kasvaa satupuu.
Kun avaat oven, niin silloin Hui!
Juuri silloin se tapahtui.*

(Kirsi Kunnas, Tiitiäisen metsä)

Haapajärvellä 1.8.2026
Minna Hattunen, varhaiskasvatuksen johtaja

ESIPUHE	2
1 VARHAISKASVATUS	5
1.1 Suunnittelu, toteuttaminen, arviointi ja kehittäminen	6
1.2 Kokopäiväpedagogiikka ja pienryhmätoiminta.....	8
1.3 Lasten suusta	9
2 LEIKKI.....	10
3 YHTEISTYÖ VARHAISKASVATUKSESSA.....	12
3.1 Yhteistyö huoltajien kanssa	12
3.1.1 Tutustuminen.....	13
3.1.2 Kohtaaminen ja yhteydenpito	13
4 LAPSEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA.....	15
4.1 Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa	18
4.1.1 Yleinen tuki	19
4.1.2 Tehostettu tuki.....	20
4.1.3 Erityinen tuki	20
4.2 Varhaiskasvatuksen palvelurakenne ja yhteistyötahot Haapajärvellä .	21
4.2.1 Varhaiskasvatuksen palvelurakenne.....	21
4.2.2 Varhaiskasvatuksen erityisopettaja	21
4.2.3 Lastenneuvola	22
4.2.4 Perhetyö	22
4.2.5 Puheterapeutti	22
4.2.6 Fysioterapia.....	23
4.2.7 Toimintaterapia	23
4.2.8 Vammaispalvelut	24
4.2.9 Kasvatus- ja perheneuvontapalvelut.....	24
4.2.10 Perhekeskustoiminta.....	24
4.2.11 Lapsiperheiden kotipalvelu	25
4.2.12 Lapsen tuen tiimi.....	25
5 KIELTEN RIKAS MAAILMA	26
5.1 Kehittyvät kielelliset identiteetit.....	27
5.1.1 Vuorovaikutustaidot.....	27
5.1.2 Kielen ymmärtämisen taidot	27
5.1.3 Puheen tuottamisen taidot	27
5.1.4 Kielen käyttötaidot.....	28
5.1.5 Kielellinen muisti ja sanavarasto	28
5.1.6 Kielitietoisuus	28
5.1.7 Monilukutaito	28
6 ILMAISUN MONET MUODOT.....	30
6.1 Musiikki	30
6.2 Kuvallinen ilmaisu.....	31
6.3 Sanallinen ja kehollinen ilmaisu	31
6.4 Käsityöllinen ilmaisu.....	31
7 MINÄ JA MEIDÄN YHTEISÖMME	33
7.1 Eettinen ajattelu.....	33
7.2 Katsomuskasvatus	33
7.3 Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus	33
7.4 Eihän kiusata – ollaan kavereita	34

8	TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI	35
8.1	Ympäristökasvatus	35
8.2	Matemaattinen ajattelu.....	36
8.3	Teknologia- ja mediakasvatus.....	36
9	KASVAN, LIIKUN JA KEHITYN	38
9.1	Liikkuminen.....	38
9.2	Ruokakasvatus	38
9.3	Terveys ja turvallisuus	39
LIITE 1	.....	41
LIITE 2	.....	42
LIITE 3	.....	48

1 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatusta ohjaavat varhaiskasvatustaki, varhaiskasvatusasetus sekä valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joiden mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti; inklusiivinen varhaiskasvatus vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Inklusiivisiin periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys.

Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustyötä ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lapsen yksilöllistä ja tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa leikillä ja vuorovaikutuksella on keskeinen merkitys. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan yhteistyötä, jotta perheiden, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja muiden tahojen kanssa tehty yhteistyö muodostaa lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen kannalta eheän kokonaisuuden.

Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on jokaisen lapsen yksilöllisyys – lapsen etu ja tarpeet; lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja mielipiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja -keskusteluissa syvennetään näihin asioihin liittyvää yhteistä tietoa ja tuntemusta lapsesta sekä luodaan pohjaa lapsen laaja-alaiselle osaamiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa lapsen huoltajat, varhaiskasvatuksen henkilöstö ja muut mahdolliset yhteistyötahot tuovat arvokkaan tietämyksen lapsesta asianosaisten käyttöön ja näin auttavat kaikkia toimimaan johdonmukaisesti, lasta kuunnellen, kunnioittaen ja ymmärtäen.

Jokaisella lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen sekä saada tarvitsemaansa tukea kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa. Lapsella on oikeus olla lapsi ja hänellä on oikeus tulla hyväksytyksi omana itsenään. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Lap-

sen yksilöllisyyttä kunnioitetaan ja hänen persoonallista kehittymistään tuetaan. Varhaiskasvatuksessa perheiden kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana ja se huomioidaan kaikessa toiminnassa.

Lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin sekä turvattuun kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Lapsella on oikeus kehittävään, oppimista edistävään, terveelliseen ja turvalliseen varhaiskasvatusympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti sekä tulla kuulluksi ja ymmärretyksi ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti.

Visio:

*Arki rakennetaan lapsen ja
perheen kanssa yhteistyössä*

Arvoperusta ja oppimiskäsitys:

*”Lapsen parhaaksi sydämellä,
taidolla ja rakentavalla
yhteistyöllä”*

1.1 Suunnittelu, toteuttaminen, arviointi ja kehittäminen

Yksikön toiminnan suunnittelun lähtökohtana ovat lasten varhaiskasvatussuunnitelmat sekä niissä sovitut tavoitteet ja toimenpiteet. Tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle ja ne huomioidaan lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Lasten osallisuudella onkin merkittävä rooli varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Kyse on pienistä arjen teoista, joilla on kuitenkin suuri merkitys lapsen elämässä. Luottamus lapsen ja henkilöstön välillä luo perustan osallisuudelle.

Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia, nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritetyt periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Haapajärven varhaiskasvatuksessa toimintaa arvioidaan ja kehitetään sekä koko organisaation tasolla että yksikkökohtaisesti. Lapsille ja huoltajille

annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Varhaiskasvatuksessa arvioidaan säännöllisesti mm. pedagogisia työtapoja, toiminnan sisältöä, toiminnan tavoitteita ja niiden toteutumista, oppimisympäristöjä sekä lapsen tuen toteutumista. Arvioinnilla edistetään lasten kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä.

Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi. Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä, joka tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta. Lapsen jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi ja ovat toiminnan suunnittelun perusta. Tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia sekä toimintakulttuurin kehittämistä. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on ymmärtää lasten välisiä suhteita ja ryhmän toimintaa sekä tunnistaa henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen merkitystä. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten lisäksi myös huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi Haapajärven varhaiskasvatuksessa toteutuu erityisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa sekä muissa huoltajien kanssa käydyissä keskusteluissa. Lisäksi pedagoginen dokumentointi toteutuu esimerkiksi kasvunvihkojen, esillä olevien valokuvien, lasten piirustusten, sadutusten ja muiden tuotosten sekä henkilöstön kirjaamien muistiinpanojen ja havaintojen avulla. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaaviksi.

1.2 Kokopäiväpedagogiikka ja pienryhmätoiminta

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kokopäiväpedagogiikkaa. Laadukas pedagoginen toiminta on pitkäjänteistä ja tavoitteellista, ja se perustuu yhteiseen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Kokopäiväpedagogiikkaa voisi kuvailla toiminnaksi, jossa opetuksellisesti ja kasvatuksellisesti hedelmällisiksi tilanteiksi ei rajata vain niin sanottuja opetustuokioita, vaan kaikki arjen kohtaamiset ja toimet nähdään pedagogisesti arvokaina hetkinä. Keskeisiksi pedagogisiksi tavoitteiksi määrittyvät laaja-alaisen osaamisen (kuten ajattelun, vuorovaikutuksen, itsestä huolehtimisen) taitojen vahvistuminen, lasten omien ratkaisujen kuuleminen päivän eri vaiheissa, osallisuuden kokemuksen vahvistaminen sekä turvallisuuden tunteen rakentuminen.

Pienryhmätoiminnan toteuttaminen ja oppimisympäristön hyödyntäminen yhdistyvät kokopäiväpedagogiikan tavoitteisiin. Pienryhmän on toimintatapana lähtökohtaisesti nähty vahvistavan ryhmän yksilöiden välistä myönteistä vuorovaikutusta. Pienryhmätoiminta mahdollistaa jokaisen lapsen yksilöllisemmän huomioimisen sekä toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen jokaisen lapsen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet huomioiden. Pienryhmätoiminta lisää lasten kokemusta osallisuudesta, sillä yksilöt saavat paremmin äänensä kuuluviin ja rohkaistuvat osallistumaan yhteiseen toimintaan laajemmin pienemmässä ryhmässä. Pienryhmätoiminta mahdollistaa myös toimimisen rauhallisessa ja paremmin hallitussa oppimisympäristössä.

Varhaiskasvatuksessa pienryhmät suunnitellaan pedagogisesti tarkoituksenmukaisiksi: pienryhmät voivat olla erikokoisia, pysyviä tai muuttuvia ja kokoonpanoiltaan erilaisia. Usein lapset jaetaan tilannekohtaisesti päivän mittaan joustavasti pienempiin ryhmiin ja eri ryhmät voivat toteuttaa erilaisia toimintoja. Pienryhmätoiminnassa on olennaista toiminnan, päivärytmin ja tilojen käytön porrastaminen yhteistyössä koko päiväkodin kesken. Yhdessä sovitut toimintatavat ovat merkittävässä roolissa pienryhmätoiminnan ja kokopäiväpedagogiikan tavoitteiden toteutumisessa.

1.3 Lasten suusta

Arvot = arvuuttelu

Visio = tuuliviiri

Varhaiskasvatus = varakasvatus - joku kasvattaa varalta

Vasu = vasara ja fasaani

Osallisuus = osallistumista, vaikkapa kilpailuun

Tasa-arvo = lotossa arvotaan

Vuorovaikutus = että vaihtuu lääkäriissä vaikka toisen vuoro

Leikki = leikkii toisen kanssa, jos haluaa leikkiä yksin

Yhteistyö = jos on mennyt jotain rikki jostain tapahtumasta, niin yhteistyöllä menee nopeammin

Tuen tarve = jos on murtunut jalka...nii toinen voi auttaa käveleä

Monikulttuurisuus = joku maa ja että siinä maassa asuu jotain ihmisiä

Kuunteleminen = et kaikki menee pois niinku korvan edestä

Arviointi = arvaa vaikka et mikä päivä tänään on

Oppiminen = oppii jotain tärkeää, voi opettaa myös toista...että jonkun vaikkapa asian oppii

Vaikuttaminen = semmosta, jos tekee jottai kivvaa ja toinen näkkee sen, niin se toinen voi tehdä sen saman

2 LEIKKI

Leikki on lapselle luontainen tapa tutkia maailmaa, ilmaista itseään, käsitellä kokemuksiaan ja rakentaa sosiaalisia suhteita. Leikki on keskeinen toiminta- ja työtapa varhaiskasvatuksessa, sillä se edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Siinä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia – yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta. Leikki on siis tärkeä kehityksen ja oppimisen kannalta, mutta leikillä on myös arvo itsessään, sillä se on lapselle tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa.

Henkilöstön tehtävänä on luoda joustava ja muunneltava toimintaympäristö sekä olosuhteet, jotka tukevat oppimista ja kehitystä sekä mahdollistavat lapsen luovan ja kehittyvän leikin. Henkilöstön on mahdollistettava myös lasten osallisuus toimintaympäristöä rakennettaessa. Toimintaympäristö rakentuu lasten tarpeiden, toiveiden ja mielenkiinnon kohteiden sekä henkilöstön havaintojen mukaisesti. Toimintaympäristön rakentamisessa ja leikin ymmärtämisessä merkittävä rooli henkilöstölle on lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen. Henkilöstön tehtävänä on luoda olosuhteet, joissa jokainen lapsi voi osallistua, kehittyä ja kokea leikin iloa turvallisessa ja kannustavassa ympäristössä.

Leikin edellytykset on turvattava inklusiivisten periaatteiden mukaisesti; jokaisella lapsella on oltava mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa, tarpeidensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön on tiedostettava erilaisten leikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Lasten leikin kehittymisen tukeminen ja ohjaaminen suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti edellyttää henkilöstöltä ammattitaitoa, herkkyyttä sekä sukupuolisensitiivisyyttä. Henkilöstön läsnäolo leikissä luo turvallisen ilmapiirin, ennaltaehkäisee ristiriitoja sekä tukee lasten välistä vuorovaikutusta. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä. Leikin havainnointi ja dokumentointi on tärkeää.

Henkilöstön on mahdollistettava pitkäkestoiselle leikille aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja saatavilla olevia leikkivälineitä tai materiaaleja. Pitkäkestoinen leikki on myös merkittävä osa projektityöskentelyä, jossa aikuinen ja lapsi ihmettelevät ja oppivat yhdessä sekä jakavat kokemisen, tekemisen ja leikin ilot.

3 YHTEISTYÖ VARHAISKASVATUKSESSA

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Nykyisen tieto- ja viestintäteknologian ansiosta yhteistyö kaikkien tahojen kanssa on aiempaa vaivattomampaa ja nopeampaa. Haapajärvellä koko varhaiskasvatus käyttää sähköistä Päikky-järjestelmää ja jokaisella päiväkodilla on omat Facebook-sivut.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Näihin perehdytään tarkemmin kappaleessa ”4. Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa”. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja Haapajärvellä ovat esimerkiksi Maaselän Martat, MLL, seurakunta, poliisi, palo- ja pelastuslaitos, vanhus- ja hoivayksiköt sekä paikalliset yritykset. Varhaiskasvatuksessa tehdään myös yhteistyötä lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa.

3.1 Yhteistyö huoltajien kanssa

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lapsen terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyö on vuorovaikutteista sekä perheiden moninaisuuden, lapsen yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen tai vanhemmuuteen liittyvät kysymykset huomioivaa. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Yhteistyön merkitys korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Kasvatusyhteistyössä olennaista on luottamuksen rakentaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus. Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen arkea tehdään näkyväksi monin eri tavoin, jolloin

huoltajien on helpompi olla osallisena. Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen.

3.1.1 Tutustuminen

”Se on äärettömän ihana juttu, että sieltä hoidosta tulee se uusi hoitotäti käymään meillä kotona ennen hoidon alottamista koska siitä vain tulee se ”turvatäti” siellä hoidossa lapselle.”

– Äiti, ”Merkittävä kokemus päiväkodissa tai perhepäivähoidossa”

Hoidon alkaessa yksi ryhmän varhaiskasvattajista nimetään lapsen hoidon aloituksen tukijaksi. Perheelle tarjotaan mahdollisuutta kotikäyntiin. Kotikäynnin tarkoituksena on tutustua lapseen hänen kotiympäristössään. Kotikäynnillä huoltajat kertovat lapsesta, hänen kiinnostuksen kohteistaan ja tarpeistaan sekä muista varhaiskasvatuksen kannalta olennaisista asioista. Varhaiskasvattaja kertoo hoitopaikan toiminnasta sekä tarjoaa mahdollisuutta tutustumiskäynteihin hoitopaikassa. Hoitopaikassa voi halutessaan käydä useamman kerran. Tutustumiskäynnillä sekä hoitosuhteen alkaessa tuttu varhaiskasvattaja on vastaanottamassa ja opastamassa lasta sekä huoltajia.

”Minua äitinä tietenkin hirvitti viedä minun ainokaista pikkuista juuri ja juuri vuoden täyttäneitä rakkauspakkausta vieraalle tälle vieraaseen ympäristöön hoitoon koko päiväksi. Yllättävästi se rauhoitti minun mieltä, että hoitotäti kävi meillä kotona ensin tutustumassa meihin ja lapsen kotiympäristöön, missä käytiin meidän päivän rutiineja läpi ja sain kysellä hoitotädiltä kaikkia mieltä painavia asioita. Vuorostaan saimme luvan käydä niin monta kertaa hoitotädin luona kun tunsimme tarvitsemamme ja kerran kävimmekin siellä tutustumassa. Heti tuli niin kotoinen fiilis että hyvillä mielin saimme aloitella hoidon.”

– Äiti, ”Merkittävä kokemus päiväkodissa tai perhepäivähoidossa”

3.1.2 Kohtaaminen ja yhteydenpito

Päivittäiset kohtaamiset huoltajien kanssa ovat tärkeä yhteistyön muoto. Niissä keskustellaan lapsen päivän tapahtumista ja kokemuksista: mitä lapsi on päivän aikana oppinut, kuinka taidot ovat kehittyneet, kuinka arjen perustoiminnot ovat sujuneet ja muut mahdolliset huomiot. Huoltajien ja varhaiskasvattajien havainnot ja keskustelut lapsesta luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Päivittäisten kohtaamisten lisäksi merkittävä yhteistyömuoto huoltajien kanssa on muiden kanavien kautta käytävä yhteydenpito. Haapajärvellä tiedotettavat asiat kulkevat huoltajille Päikyn kautta. Lisäksi henkilöstö pitää huoltajiin yhteyttä mm. WhatsApp-viestein ja kuvin.

Henkilöstö laatii yhdessä huoltajien ja mahdollisesti muiden yhteistyötahojen kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (vasu), jonka lähtökohtana ovat lapsen etu ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa, tärkeää on myös tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja yksilölliset tarpeet. Huoltajien kanssa käytävissä vasu-keskusteluissa käsitellään muun muassa lapsen sen hetkistä kasvua, kehitystä ja oppimista sekä mahdollisia tuen tarpeita. Samalla keskustellaan yhdessä varhaiskasvatuksen toiminnasta ja huoltajien ideoista, toiveista ja odotuksista toimintaan liittyen. Keskustelun pohjalta kirjataan tavoitteet ja toimenpiteet henkilöstön pedagogiselle toiminnalle, jotka puolestaan huomioidaan lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen vasua tarkennetaan ja päivitetään vähintään kerran vuodessa, yleensä toimintakauden alussa, mutta myös aina tarvittaessa.

Ennen 4 -vuotiaan neuvolatarkastusta täytetään lapsesta havainnointikaavake, joka on Pohteen alueen yhteinen kaavake. Kaavakkeessa on osiot täytettäväksi sekä kotona että varhaiskasvatuksessa. Tarvittaessa voidaan järjestää keskusteluhetki huoltajien kanssa. Perhe vie nelivuotishavainnointikaavakkeen mukanaan neuvolaan ja neuvolasta palautuu varhaiskasvatukseen yhteenvetolomake neuvolakäynnin havainnoista.

Lapsen siirtyessä esikouluun huoltajien (ja mahdollisesti muiden yhteistyötahojen) kanssa käydään ”Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen” -tiedonsiirtokeskustelu, jossa karroitetaan lapsen kehityksen ja oppimisen taitoja ja valmiuksia. Tiedonsiirtokaavakkeet lähetetään keväällä lapsen esiopettajalle.

Lisäksi lapselle tehdään tarvittaessa yhdessä huoltajien kanssa lääkehoitosuunnitelma, johon kirjataan tiedot lapselle annettavasta lääkkeestä, lääkkeen annosteluajat sekä seuranta lääkkeen antajasta, määrästä ja antamisajasta.

4 LAPSEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea annetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti viivytyksettä. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet sekä tavoitteet kirjataan lapsen vasuun.

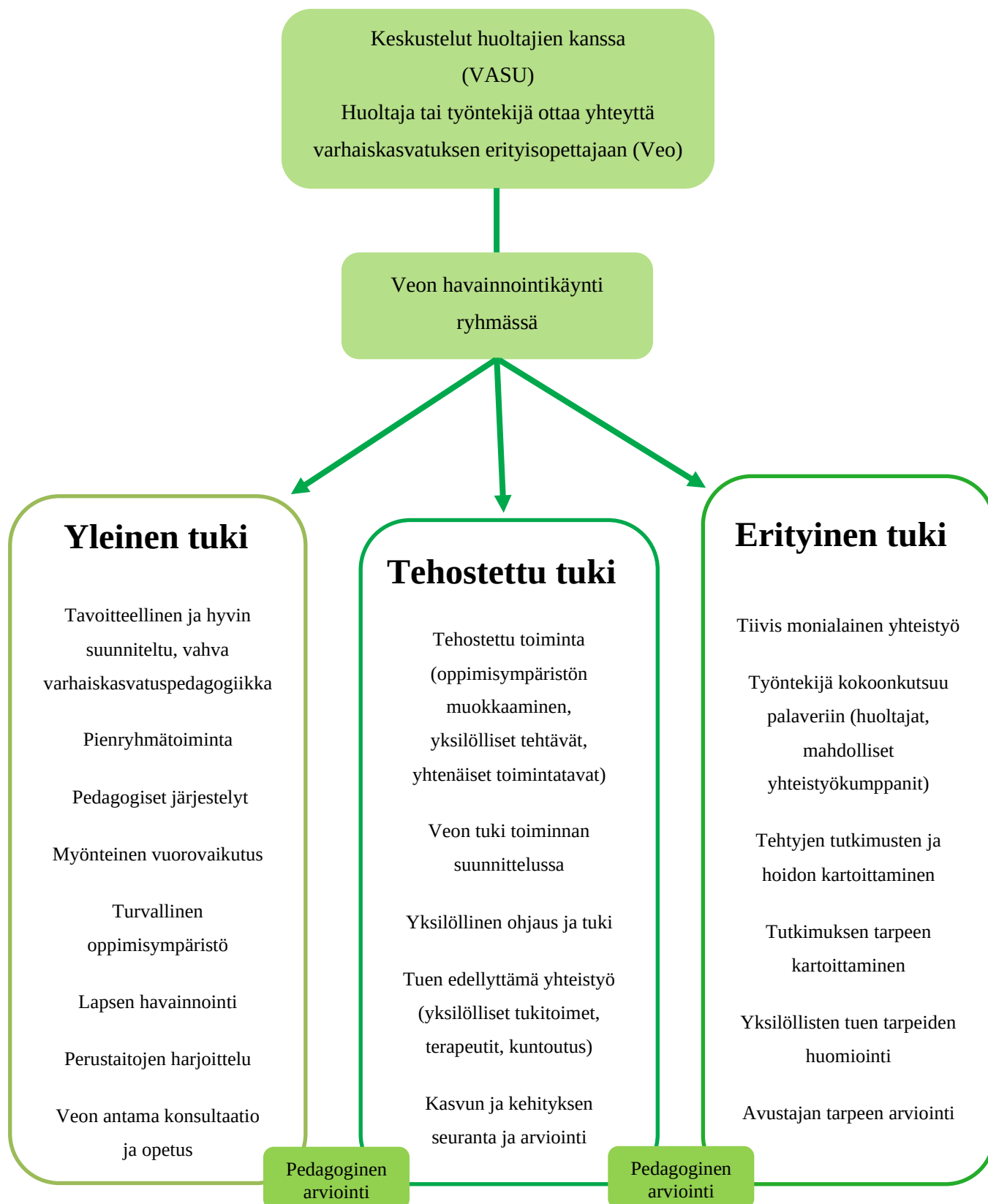
Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti lapsiryhmässä toteutettuna. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Varhaiskasvatus tekee moniammatillista yhteistyötä eri tahojen kanssa, joista kerrotaan tarkemmin kohdassa ”4.2. *Varhaiskasvatuksen palvelurakenne ja yhteistyötahot Haapajärvellä*”. Mikäli jollakin lapsen kanssa yhteistyötä tekevällä taholla tai lapsen huoltajilla nousee huoli lapsen kehityksestä tai kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista, se otetaan puheeksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tuen tarpeen ilmetessä lapselle järjestetään tukitoimia hoitopaikkaan tai muulla tavoin yhteistyössä eri asiantuntijoiden kanssa. Usein tuen tarpeessa oleva lapsi on päiväkodissa. Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus; asiantuntijoiden on tärkeää tukea perhettä myös kotiympäristössä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tuen tarve arvioidaan yhteistyössä lapsen huoltajien ja mahdollisten yhteistyötahojen kanssa. Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan

vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta, josta päätös tehdään pääsääntöisesti ennen perusopetuksen alkamista. Myös varhaiskasvatuspaikan ja -ryhmän vaihtuessa tuen jatkuvuus varmistetaan.

LAPSEN TUEN POLKU VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lapsen kasvun ja oppimisen tuen järjestämisessä käytetään tuen kolmiportaista mallia. Tuki voi vaihdella yleisen, tehostetun ja erityisen tuen välillä riippuen tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Kehityksen ja oppimisen tuki rakennetaan muokkaamalla toimintatapoja, toiminnan sisältöjä, oppimisympäristöjä ja henkilöstöjärjestelyjä lapsiryhmän tarpeita vastaaviksi. Henkilöstö voi käyttää toiminnan arvioinnissa, toteuttamisessa ja kehittämisessä ”Sujuva arki on lapsen hyvinvoinnin perusta” -lomaketta (LIITE 1).

Huoltajien kanssa yhdessä sovitut, lapsen hyvinvointia edistävät kasvatukselliset periaatteet ja toimintatavat kirjataan niin konkreettisesti lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, että niiden toteutumista voidaan arvioida. Lapsen vasuun kirjattujen tavoitteiden, tarpeiden ja ammatillisen tiedon pohjalta tiimi suunnittelee ja sopii yhteiset toimintatavat, joita kaikki tiimin jäsenet sitoutuvat noudattamaan. Tärkeässä roolissa on vahva pedagoginen osaaminen ja hyvä yleinen tuki ryhmissä.

Kun lapsella huomataan tarve tukeen, toimitaan seuraavasti:

- 1. Tuen muodot aloitetaan välittömästi.** Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Lapsen ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen aloittamisesta. Tarvittaessa konsultoidaan varhaiskasvatuksen erityisopettajaa tai muita yhteistyötahoja.
- 2. Lapsen tilanne ja tarpeet arvioidaan** yksityiskohtaisemmin yhteistyössä tiimin, huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa lasta kuullen.
- 3. Tehdään tuen tarpeesta huoltajien kuuleminen sekä hallinnollinen päätös (LIITE 2) ja nämä liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasuun)** sisältäen sopivat tuen muodot tavoitteineen, toimenpiteineen ja vastuineen yhteistyössä huoltajien, lapsen ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja muiden yhteistyötahojen kanssa.

4. **Varhaiskasvatuksen opettaja perehdyttää** lapsen kanssa työskentelevät muut ammattilaiset tuen suunnitelmaan ja huolehtii jokaisen lapsen kanssa toimivan sitoutumisesta tuen toteuttamiseen. Sitoutuminen on hyvin tärkeää, sillä tuen tulee toteutua kaikissa tarvittavissa arjen tilanteissa systemaattisesti.
5. **Suunnitelman toimivuutta arvioidaan jatkuvasti arjessa** lasta, ryhmän toimintatapoja ja ympäristöä havainnoiden, huoltajien kanssa keskustellen, lasta aktiivisesti kuunnellen.
6. **Toimintatapoja, oppimisympäristöjä ja tuen muotoja muokataan** havaitun ja keskustellun pohjalta jatkuvasti tarpeen mukaan.
7. **Lapsen vasuun tehdään muokkauksia ja päivityksiä säännöllisesti** havaitun pohjalta huoltajien, tiimin ja mahdollisten yhteistyötahojen kanssa yhteistyössä ja lasta kuullen.
8. **Lapsen tuki jatkuu katkeamatta** niin kauan kuin lapsen tarpeet sitä edellyttävät. Tukea voimistetaan tai kevennetään vastaamaan lapsen tarpeita. Samoin erityispedagogisen osaamisen roolia tuen antamisessa ja suunnittelussa sekä tuen yksilöllisyyttä lisätään ja kevennetään lapsen tilanteen mukaan. Päätynyt tuki kirjataan myös lapsen vasuun.

4.1.1 Yleinen tuki

Yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille, eikä se edellytä hallintopäätöksen antamista. Yleisessä tuessa huomioidaan lasten yksilölliset erot kehityksessä, oppimisessa, temperamentissa ja kiinnostuksen kohteissa. Jokaisella lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleisen tuen antaminen on kaikkien henkilöstön jäsenten tehtävä ja sitä toteutetaan lapsen omassa ryhmässä. Varhaiskasvatuksessa on käytössä ”Hyvän yleisen tuen käytänteitä varhaiskasvatuksessa” (LIITE 3), jota henkilöstö hyödyntää työssään.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö kohtaa lapsen hyväksyen ja ymmärtäen. Lapsen kehitykseen kuuluu erilaisia vaiheita. Tästä syystä lapsen normaalin kehityksen ja siihen liittyvien riskien tunteminen on tärkeää. Tämä edellyttää henkilöstön perusosaamisen ylläpitämistä ja vahvistamista sekä myönteistä suhtautumista kasvun ja kehityksen mahdolli-

suuksiin. Yleinen tuki on aktiivista tekemistä lapsen tukemiseksi ryhmässä, oppimisympäristöjen ja pedagogisten järjestelyjen muokkaamista, yhteistyötä ja aktiivista työ- ja toimintatapojen kehittämistä.

4.1.2 Tehostettu tuki

Kun yleinen tuki ei riitä lapselle, tarvitaan yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltua tehostettua tukea. Tehostettua tukea järjestetään lapselle, joka tarvitsee tukea useammalla kehityksen osa-alueella. Tehostettu tuki sisältää yleisen tuen muodot, mutta niitä tehostetaan, tarkennetaan, yksilöllistetään sekä toteutetaan vahvempana ja yksilöllisempänä joko lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana.

Tehostettuun tukeen siirrytään sen jälkeen, kun on yhdessä lapsen huoltajien ja henkilöstön kanssa arvioitu ja todettu, että käytössä olleet yleisen tuen menetelmät eivät riitä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Lapsen siirtyminen tehostetun tuen piiriin saattaa edellyttää varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukea ja konsultaatiota sekä mahdollisesti tuen edellyttämää monialaista yhteistyötä. Tehostettu tuki aloitetaan heti tuen tarpeiden ilmettyä ja sitä annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Tehostettu tuki suunnitellaan yksittäistä lasta varten yhdessä huoltajien ja ryhmän henkilöstön kanssa. Tarvittaessa tukea on suunnittelemassa myös yksikön esihenkilö, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muita asiantuntijoita. Tehostetussa tuessa yhteistyö edellä mainittujen tahojen kesken tiivistyy. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, minkä lisäksi suunniteltu tuki ja tuen muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

4.1.3 Erityinen tuki

Erityisestä tuesta on kysymys silloin, kun lapsella on kokoaikaisen, jatkuvan ja yksilöllisen tuen tarve, tai tuen tarvetta on usealla kehityksen osa-alueella, tai jollakin alueella tuen tarve on erittäin suuri. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista; käytössä voivat olla kaikki tuen muodot. Tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla, jos lapsen tuen tarve niin vaatii.

Erityinen tuki on vahvin annettava tuen taso. Erityisessä tuessa korostuu säännöllinen ja tiivis monialainen yhteistyö eri yhteistyötahojen kesken. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, mihin kirjataan tuen muodot ja tukipalvelut. Suunniteltu tuki ja tuen muodot kirjataan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

4.2 Varhaiskasvatuksen palvelurakenne ja yhteistyötahot Haapajärvellä

4.2.1 Varhaiskasvatuksen palvelurakenne

Haapajärven kaupungin varhaiskasvatus on osa sivistyspalveluiden organisaatiota. Perheillä on valittavanaan hoitomuotona päiväkotihoido sekä esioppilaiden täydentävä varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuspalveluiden hallinnosta vastaavat varhaiskasvatuksen johtaja ja päiväkodin johtaja.

Päiväkoti Satakieli on tarkoitettu 1–5-vuotiaille lapsille. Satakielen päiväkodissa toimii viisi ryhmää. Päiväkoti Jukola on tarkoitettu 1–5-vuotiaille lapsille. Jukolan päiväkodissa toimii neljä ryhmää. Päiväkoti Kartano on 0–6-vuotiaille lapsille tarkoitettu vuorohoitopäiväkoti, jonka aukioloaika määräytyy lasten hoidon tarpeen mukaisesti. Kartanon päiväkodissa on kaksi ryhmää. Lisää tietoa päiväkodeista löydät Haapajärven kaupungin nettisivuilta www.haapajarvi.fi

4.2.2 Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa niin edellyttäessä. Veo kulkee varhaiskasvatuksen henkilökunnan rinnalla tunnistamassa lasten tuen tarpeita kehityksessä, oppimisessa ja hyvinvoinnissa sekä suunnittelee ja toteuttaa tukea yhteistyössä henkilöstön, huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Tuettavia osa-alueita ovat esimerkiksi tunne-elämän ja sosiaalisen kehityksen osa-alue, kielellinen sekä tiedollinen ja taidollinen osa-alue sekä motoriset taidot. Erityisopetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena. Tukipalveluna järjestettävä veo:n konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä.

4.2.3 Lastenneuvola

Neurolapalvelut on suunnattu lasta odottavalle ja lapsen syntymän jälkeen lapselle ja hänen perheelleen siihen saakka, kun lapsi aloittaa koulun. Lastenneuvolan tavoitteena on turvata jokaisen lapsen paras mahdollinen terveys ja tukea vanhemmuutta ja parisuhdetta, jotta lapsella olisi mahdollisimman hyvät edellytykset kasvuun ja terveeseen kehitykseen. Lasten terveysneuvontaa tekevät terveydenhoitaja ja lääkäri yhteistyössä muiden asiantuntijoiden kanssa. Vastaanottokäyntien ja kotikäyntien määrät vaihtelevat lapsen ja perheen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaan. Laajoissa terveystarkastuksissa huomioidaan koko perheen terveys ja hyvinvointi. Laajaan terveystarkastukseen sisältyy terveydenhoitajan ja lääkärin tekemä tarkastus.

Lastenneuvolassa laajoja terveystarkastuksia on kolme ja ne ovat 4 kuukauden, 18 kuukauden ja 4-vuotiaan lapsen terveystarkastus, johon kuuluu myös varhaiskasvatuksessa tai kerhossa täytetty arvio lapsen kehityksestä sekä keskustelut huoltajien kanssa. Neurolavastanotoilla keskustellaan mm. perheen elintavoista ja voimavaroista, lisäksi huoltajat voivat ottaa puheeksi muita itselleen tärkeitä asioita. Lapsi voidaan ohjata tarvittaessa puheterapeutille tai toimintaterapeutille sekä jatkotutkimuksiin neurolalääkärin kautta.

4.2.4 Perhetyö

Neurolan perhetyö on sosiaalihuoltolain 14 § mukaista perhetyötä, joka on matalan kynnyksen palvelu. Perhetyön avulla perheet saavat varhaisessa vaiheessa tukea esimerkiksi jaksamiseen, vanhemmuuteen tai lapsen kehitykseen. Perhetyötä ja muita mahdollisia sosiaalipalveluita toteutetaan suunnitelmallisesti yhteistyössä huoltajien kanssa pääsääntöisesti perheen kotona. Käytännössä perhetyö voi olla keskustelua kasvatukseen, vanhemmuuteen ja lapsen kehitykseen liittyvissä asioissa sekä huoltajien ohjausta ja tukemista arjen toiminnoissa. Perhetyö ei ole kotipalvelua, vaan yhdessä perheen kanssa tehtävää tavoitteellista työskentelyä. Perhetyöstä laaditaan perheen kanssa perhetyön sopimus ja suunnitelma. Suunnitelmaa tarkistetaan yhdessä perheen kanssa sovitusti. Perhetyö on perheelle maksutonta. Perhetyötä voi hakea ottamalla yhteyttä Pohteen palveluohjaajaan.

4.2.5 Puheterapeutti

Puheterapeutti tutkii ja kuntouttaa erilaisia puheen, kielen, kommunikaation, vuorovaikutuksen sekä nielemisen ja syömisen haasteita. Puheterapeuttiin otetaan yhteyttä silloin,

kun jokin lapsen kielenkehityksessä aiheuttaa huolta. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi puheen viivästyminen tai poikkeava kehitys, äännevirheet, puheen sujuvuuden haasteet, vaikeudet ohjeiden ymmärtämisessä tai syömisvaikeudet ja -herkkyydet. Puheterapeutti tekee havaintojen ja kielellisten testien perusteella arvionsa sekä määrittelee kuntoutuksen tarpeen. Arvion perusteella suunnitellaan yhdessä lapsen huoltajien kanssa jatkotoimenpiteet, joita ovat ohjauksellisen tai säännöllisen puheterapian aloittaminen. Joskus päädytään antamaan lapselle lisää kypsyäaika ja toisinaan taas hän tarvitsee jatkotutkimuksia. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa muiden lasta hoitavien tahojen, kuten neuvolan ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan, lääkärin, psykologin, toiminta- ja fysioterapeutin kanssa.

4.2.6 Fysioterapia

Lapsi voi ohjautua fysioterapiaan neuvolan tai erikoissairaanhoidon lähettämänä sekä huoltajien aloitteesta. Lapsi voi ohjautua fysioterapiaan, mikäli ilmenee huoli lapsen motorisesta kehityksestä tai jos lapsella on kipuja tai arjen toimintakykyä rajoittavia motorian pulmia. Lapsi voi myös tarvita kuntoutusta tapaturman jälkeen. Fysioterapeutti auttaa lasta ja perhettä eri ikävaiheissa ja eri tilanteissa. Fysioterapian tavoitteena on tukea lasta liikkumaan ja toimimaan arjessa. Fysioterapeutin tehtävänä on auttaa löytämään uusia lasta tukevia toimintatapoja. Fysioterapeutti tekee yhteistyötä lapsen huoltajien kanssa.

4.2.7 Toimintaterapia

Toimintaterapeuttiin otetaan yhteyttä silloin, kun jokin lapsen kehityksen osa-alue aiheuttaa huolta. Toimintaterapia-arviossa kartoitetaan mm. leikkitaitoja, omatoimisuustaitoja, hienomotorisia taitoja, liikkumista, hahmottamista, aistitiedon käsittelyä & säätelyä, joita lapsi tarvitsee arjen tilanteissa toimimiseen. Arvioon lapsi voi tulla joko lääkärin lähetteellä tai jonkun muun terveydenhuollon ammattilaisen suosituksesta. Mikäli jollakin kehityksen osa-alueella havaitaan tuen tarvetta, vahvistetaan taitoja toimintaterapiassa yksilöllisesti asetettujen tavoitteiden mukaisesti, leikin ja toiminnallisten menetelmien kautta. Terapia toteutuu joko vastaanotolla tai lapsen omassa toimintaympäristössä. Toimintaterapeutti miettii lisäksi yhdessä huoltajien ja päivähoiton henkilökunnan kanssa keinoja tukea lapsen kehitystä arjen tilanteissa.

4.2.8 Vammaispalvelut

Pohteen vammaispalvelut antavat palveluita vammaispalvelulain ja kehitysvammaisten erityishuoltolain perusteella. Kuntouttavan päivähoidon tavoitteena on tukea lapsen kehitystä, lisätä osallisuutta, turvata lapsen tarvitsema hoito ja huolenpito sekä edistää hänen suoriutumistaan päivittäisistä toiminnoista. Vammaispalvelut osallistuvat kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestämiseen toteuttamalla Portaat-varhaiskasvatusohjelman ohjausta ja osallistumalla alansa asiantuntijana moniammatilliseen työryhmään, jossa laaditaan ja tarkastellaan yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa kuntouttavan varhaiskasvatuksen tavoitteita ja niiden toteutumista. Lisäksi vammaispalveluiden työntekijät antavat tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen henkilökunnalle tietoa ja konsultaatiota vammaisuuteen ja kehitysvammaisuuteen liittyvissä erityiskysymyksissä. Lapselle tehtävän erityishuolto-ohjelman perusteella lapsi voi olla oikeutettu maksuttomaan, kuntouttavaan varhaiskasvatukseen.

4.2.9 Kasvatus- ja perheneuvontapalvelut

Kasvatus- ja perheneuvontapalvelut on tarkoitettu lapsille, nuorille ja heidän perheilleen sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville. Kasvatus- ja perheneuvonta antaa tukea esimerkiksi silloin, kun haluat keskustella lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä asioista tai jos lapsen kehitys, käyttäytyminen tai tunne-elämä aiheuttavat huolta. Kasvatus- ja perheneuvontaan voi hakeutua myös, jos perheessä on äkillisiä muutoksia tai vaikeita elämäntilanteita, tai jos vanhemmat tarvitsevat apua vanhemmuuteen tai vanhempien välisten ristiriitojen selvittämiseen. Teemme vanhempien luvalla yhteistyötä varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa ja tarvittaessa käymme myös lapsen hoitopaikassa. Perheneuvolan palvelut ovat maksuttomia eikä lähetettä tarvita. Ajanvaraus tapahtuu soittamalla lapsiperheiden palveluohjauksen puhelinnumeroon.

4.2.10 Perhekeskustoiminta

Perhekeskukset ovat niin sanottuja matalan kynnyksen perhepalveluita; tavoite on, että perhekeskustoimintaan on helppo tulla yhdessä koko perheen kanssa. Perhekeskusten tiloissa toimii Pohteen eri toimijoiden (mm. neuvolat, lastensuojelu, vammaispalvelu) sekä MLL:n järjestäminä lasten kerhoja, perhekerho, lapsiparkki, perhekahvila sekä erilaisia vertaisryhmiä ja tapaamisia, jotka tukevat perheitä oikea-aikaisesti erilaisissa perheen ar-

jen, jaksamisen ja vanhemmuuden kysymyksissä. Perhekeskuksen ammattilaiset kuuntelevat ja antavat tarvittaessa apua ja neuvoja huoltajien pulmissa. Tarkempaa tietoa perhekeskusten toiminnasta löytyy Pohteen nettisivuilta.

4.2.11 Lapsiperheiden kotipalvelu

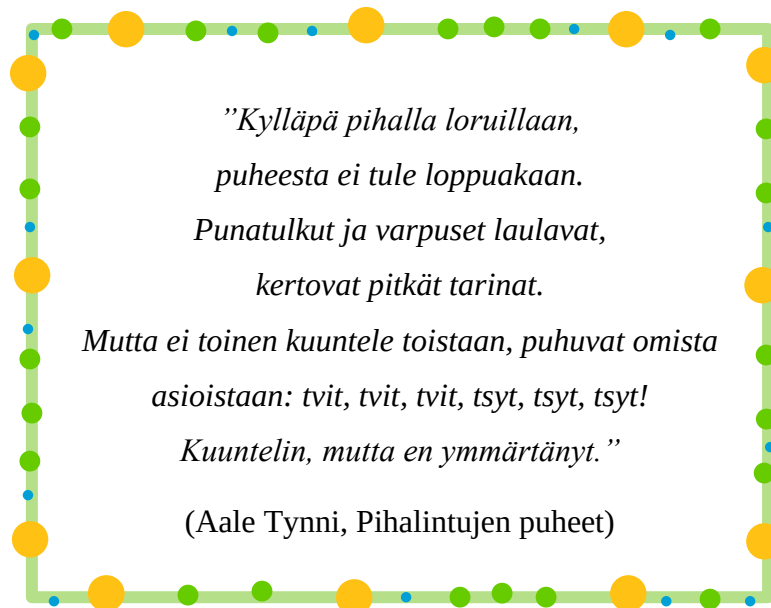
Lapsiperheiden kotipalvelu on yhdessä perheen ja yhteistyötahojen kanssa tehtävää vanhemmuuden ja arjessa selviytymisen tukemista ja perheen omien voimavarojen vahvistamista. Tämä tapahtuu opastamalla perhettä lasten ja kodinhoidossa sekä vahvistamalla arjen taitoja. Kotipalvelun tarkoituksena on vahvistaa tuen saantia lasten ja vastata lapsiperheiden pulmiin ja ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Tärkeää on rakentaa palvelusta sellainen, mikä vastaa henkilön tai perheen tuen ja avun tarvetta.

Kotipalvelu on perheen avustamista jokapäiväiseen elämään liittyvissä tehtävissä ja toiminnoissa, mitkä voivat liittyä asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn ylläpitoon, lasten hoitoon ja kasvatukseen tai asiointiin. Kotipalvelua voidaan järjestää tarpeesta riippuen tilapäisenä tai jatkuvasti ja säännöllisesti annettuna palveluna.

4.2.12 Lapsen tuen tiimi

Lapsen tuen tiimi on monialainen työryhmä, joka kokoontuu Haapajärvellä säännöllisesti. Ryhmään kuuluvat varhaiskasvatuksen esihenkilöt, lastenneuvolan työntekijöitä sekä tarvittaessa huoltajia ja muita asiantuntijoita. Ryhmän tavoitteena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä monialaisessa yhteistyössä. Huoltajat voivat halutessaan osallistua ryhmään tai heillä on mahdollisuus tuoda asioita ryhmään henkilökunnan kautta. Huoltajien kanssa yhdessä sovitaan, ketä ryhmään pyydetään mukaan heidän lapsensa osalta. Ryhmää koskee vaitiolovelvollisuus ja kenenkään lapsen asioita ei käsitellä ilmoittamatta ja keskustelematta vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuspaikasta saa etukäteen tiedon ryhmän kokoontumisesta.

5 KIELTEN RIKAS MAAILMA

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kielen avulla lapsi myös ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Kun lapsen kielelliset taidot kehittyvät, hänelle avautuu uudenlaisia mahdollisuuksia muun muassa vaikuttamiseen, osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Varhaiskasvatuksessa huomioidaan, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kodeissa voidaan käyttää useita eri kieliä, ja kielen käyttötavat sekä vuorovaikutus vaihtelevat. Tätä kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tuetaan yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa henkilöstön on tärkeää havainnoida arjessa lapsen kielenkehitystä. Kielenkehityksen havainnoinnin ja arvioinnin apuna voi käyttää erilaisia arviointimenetelmiä (esim. Esikko, Kettu-testi), joiden avulla saadaan tietoa lapsen kielenkehityksestä ja tuen tarpeesta.

5.1 Kehittyvät kielelliset identiteetit

Kielen oppimisen kannalta on tärkeä tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kehittyvät kielelliset identiteetit:

- Vuorovaikutustaidot
- Kielen ymmärtämisen taidot
- Puheen tuottamisen taidot
- Kielen käyttötaidot
- Kielellinen muisti ja sanavarasto
- Kielitietoisuus

5.1.1 Vuorovaikutustaidot

Kielen kehitykselle luodaan perustaa hyvien vuorovaikutuskokemusten kautta. Henkilöstön sensitiivisyys, aktiivinen läsnäolo sekä lasten sanattomiinkin viesteihin reagoiminen on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoidaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

5.1.2 Kielen ymmärtämisen taidot

Toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavaraston kehittymistä. Arjessa lapsille mallinnetaan puhetta sekä nimetään esineitä ja asioita ympäristöstä. Lapsille puhutaan selkeästi sekä kerrotaan ohjeet lyhyesti, käytetään myös kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Päivittäisten rutiinien sekä lorujen ja laulujen toistaminen tukevat puheen kehittymistä ja sanavaraston laajentumista. Tärkeää on huomioida myös vaihtoehtoiset kommunikointitavat; apuna käytetään myös kuvatukea, esineitä ja tukiviittomia.

5.1.3 Puheen tuottamisen taidot

Lasten puheen tuottamisen taitoja tuetaan lukemalla, laulamalla, loruttelemalla, saduttamalla ja tarinoimalla. Lapsia rohkaistaan puhumaan erilaisissa tilanteissa, mikä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Vähitellen kiinnitetään huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään myös omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.

5.1.4 Kielen käyttötaidot

Lasten kielen käyttötaitoja ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kerrontaa, selittämistä, puheen vuorottelua ja kuuntelua. Lasten kanssa harastetaan yhdessä myös sanaleikkejä, riimittelyä ja kielellä leikittelyä. Lapsen kielen käyttötaitoja vahvistavat monipuolisiin teksteihin ja lastenkirjallisuuteen tutustuminen.

5.1.5 Kielellinen muisti ja sanavarasto

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu sanavaraston ja kielellisen muistin laajentuessa. Tätä tuetaan mm. loruilla, laululeikeillä, kielellä leikittelyllä, asioiden nimeämisellä ja kuvaavia sanoja käyttämällä. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan aikaa keskusteluille, lukemiselle sekä tarinoiden kerrontaan. Näin lapset voivat pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä sekä opetella uusia käsitteitä.

5.1.6 Kielitietoisuus

Lasten kielitietoisuus kehittyy, kun lasten kiinnostusta puhuttua ja kirjoitettua kieltä kohtaan herätetään ja lisätään. Vähitellen lasten mielenkiintoa ohjataan myös lukemiseen ja kirjoittamiseen. Tutkittaessa ja havainnoidessa kieltä lasten huomio suunnataan kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin.

5.1.7 Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Mo-

nilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä.

6 ILMAISUN MONET MUODOT

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten musiikillisen, kuvallisen, sanallisen ja keuhollisen sekä käsityöllisen ilmaisun kehittymistä ja tutustuttaa lapsia eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan erilaisia työtapoja käyttäen sekä hyödyntäen oppimisympäristöjä ja lähiympäristön kulttuuritarjontaa.

Lapsille on luontaista ilmaista itseään kokonaisvaltaisesti ja käyttämällä ilmaisun eri muotoja luovasti yhdistellen. Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä kiinnostavalla ja innostavalla tavalla. Lasten ajattelun taidot ja oppimisvalmiudet kehittyvät, kun he pääsevät tutkimaan, tulkitsemaan, oivaltamaan ja ilmaisemaan itseään. Lapsia kannustetaan kertomaan ideoistaan, työskentelystään ja niihin liittyvistä erilaisista kokemuksista. Lasten osallisuus, ideat, toiveet ja lapsilähtöisyys huomioidaan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, samoin ajankohtaiset teemat ja vuodenaajat. Lisäksi teemme yhteistyötä eri paikallisten toimijoiden, kuten seurakunnan, kulttuuripalveluiden ja musiikkiopiston kanssa.

Henkilöstön tulee olla aidosti kiinnostunut ja innostunut asioista, jotta lasten mielenkiinto voi herätä. Tärkeää on ohjata ja tukea lapsia ilmaisussa, jotta jokaisella olisi mahdollisuus ilmaisemiseen ikätasosta tai taidoista riippumatta. Tämän lisäksi oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus sekä saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

6.1 Musiikki

Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Jokaisella tulee olla mahdollisuus iloita musiikista ja kehittää leikin sekä elämysten avulla musiikillisia perusvalmiuksiaan. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Loruilu ja laulaminen kuuluvat osaksi päivittäistä toimintaa yhdistämällä sitä arjen eri toimintoihin, kuten pukeutumis- ja siirtymätilanteisiin. Arjessa musiikillista ilmaisua tapahtuu myös soittimien soittamisen, tanssimisen, musiikin kuuntelun, musiikin mukaan liikkumisen ja kehosoitamisen kautta.

6.2 Kuvallinen ilmaisu

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin sekä kulttuuriperintöön. Tavoitteena on myös edistää lasten luovuutta tukemalla ja rohkaisemalla lasten omaa ilmaisua.

Hyviä keinoja tähän ovat esimerkiksi piirtäminen, maalaaminen, muovaileminen, rakentelu, askarteleminen sekä mediaesitysten tekeminen. Tekemisen kautta lapset oppivat luottamaan omiin kykyihinsä, käyttämään mielikuvitustaan sekä nauttimaan ja ihastelemaan omia ja toisten teoksia. Näiden lisäksi tutustutaan myös opettavaisiin mediasisältöihin sekä erilaisiin rakennettuihin ja luonnontilaisiin ympäristöihin. Kädentaitoja harjoitellaan pienten lasten kanssa helppokäyttöisillä työvälineillä ja menetelmillä, isompien lasten kanssa tehtävät monipuolistuvat ja itsenäinen harjoittelu lisääntyy.

6.3 Sanallinen ja kehollinen ilmaisu

Sanallisen ja kehollisen ilmaisun tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen ilmaisuun, viestintään sekä kielelliseen ja keholliseen kokemiseen. Arjessa sanallista ja kehollista ilmaisua harjoitellaan ohjatun toiminnan sekä vapaan leikin kautta. Toiminnassa hyödynnetään mm. lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta. Näiden avulla vahvistetaan kykyä muodostaa mielikuvia, rikastuttaa kieltä ja elävöittää ilmaisua. Sadut ja tarinat innostavat lapsia omien tarinoiden kertomiseen ja esittämiseen. Toiminnan toteutuksessa tärkeää on harjoitella esiintyjänä ja katsojana olemista. Lasten kokemusten, havaintojen ja mielikuvituksen pohjalta esiinnoitettuja asioita työskentelään yhdessä aikuisten kanssa.

6.4 Käsiyöllinen ilmaisu

Käsiyöllisen ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu.

7 MINÄ JA MEIDÄN YHTEISÖMME

Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen, hänen elinpiirinsä laajenee ja lapsi kohtaa erilaisia tapoja toimia ja ajatella. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella toimimista eri tilanteissa.

7.1 Eettinen ajattelu

Eettisen ajattelun tavoitteena on nimensä mukaisesti eettisen ajattelun taitojen harjoittelun tukeminen. Lasten kanssa käsitellään ja pohditaan yhdessä ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita sekä lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä eri aiheista, kuten ystävyyydestä, oikean ja väärän erottamisesta, oikeudenmukaisuudesta, pelosta, surusta ja ilosta. Edellä mainituista teemoista on myös tärkeää keskustella yhdessä huoltajien kanssa. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa ja heidän kanssaan pohditaan mieltä askarruttavia kysymyksiä. Asioita käsitellään satujen, musiikin, pöytäteatterin, vierailujen, sadutuksen ja leikin kautta niin, että lapset voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi.

7.2 Katsomuskasvatus

Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan erilaisia uskontoja ja katsomuksia sekä tutustutaan niihin liittyviin juhliin sekä perinteisiin. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan voidaan pohtia heitä askarruttavia elämänskysymyksiä, kuten syntymää ja kuolemaa. On tärkeää, että henkilöstö puhuu neutraalisti esim. katsomukseen liittyvistä asioista. Yhteistyötä tehdään lapsen huoltajien kanssa jokaisen perheen taustaa, katsomusta ja arvoja kuunnellen sekä kunnioittaen.

7.3 Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

Menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla voidaan suunnata lasten mielenkiintoa niin historiallisiin asioihin kuin tulevaisuuden rakentamiseen. Myös lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta tarkastellaan. Lapsille luodaan mahdollisuuksia tutustua ja

eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Nykyhetkeä tarkastellaan lapsia kiinnostavien ja elinympäristön ajankohtaisten asioiden kautta. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia. Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuutta voidaan pohtia esimerkiksi erilaisten leikkien kautta ja suunnittelemalla yhdessä tulevia tapahtumia tai oppimisympäristöjä.

7.4 Eihän kiusata – ollaan kavereita

Varhaiskasvatuksessa on sitouduttu työskentelemään kiusaamisen ehkäisemiseksi ja niin fyysiseen kuin psyykkiseenkin kiusaamiseen puututaan aina. Fyysinen kiusaaminen ilmenee muun muassa tönimisenä, raapimisena ja puremisena. Psyykkistä kiusaamista on nimittely, arvosteleminen, ulkopuolelle jättäminen, tahallinen ärsyttäminen ja hännäminen. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista ehkäistään luomalla turvallinen ilmapiiri ryhmään sekä vahvistamalla vuorovaikutustaitoja.

Aikuinen on aina läsnä ja havainnoi lasten leikkiä niin sisällä kuin ulkona sekä ennakoi tilanteita. Arjen sujumiseksi luodaan yhdessä lasten kanssa sopimukset, joita läpikäydään ja keskustellaan säännöllisesti.

Kiusaamistilanteet käsitellään lasten kanssa keskustelemalla ja tarvittaessa myös kuvien avulla. Ryhmässä opetellaan pyytämään ja antamaan anteeksi. Haapajärvellä käytetään MiniVersoa, sovittelumallia, joka on kehitetty osaksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria lapsen oikeuksien ja osallisuuden vahvistamiseksi riitatilanteissa. Tavoitteena on edistää lasten toimijuutta, vaikutusmahdollisuuksia ja elämäntaitoja. Sovittelutoiminnassa ristiriitatilanteet ymmärretään tavalliseen elämään kuuluviksi ja niiden ratkaiseminen enemmän oppimistilanteeksi kuin hankalaksi välikohtaukseksi. MiniVersion avulla harjoitellaan sopimaan ristiriitatilanteita puhumalla ja kuuntelemalla jokaista osapuolta. Kiusaamisesta kerrotaan aina osapuolten huoltajille ja tapahtumasta keskustellaan avoimesti heidän kanssaan.

8 TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina.

8.1 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, kasveja ja eläimiä. Ympäristöä ja lähiluontoa tutkitaan ja havainnoidaan ympäri vuoden eri aistein. Keväällä luonnon herätessä seurataan kevään ensi merkkejä, kuten lumen sulamista, muuttolintujen paluuta ja kasvien nousemista. Kesällä opetellaan ja tunnistetaan uusia kasveja ja hyönteisiä sekä nautitaan eri sääilmiöistä. Syksyllä herkutellaan kesän sadolla ja seurataan luonnon valmistautumista talveen: tehdään huomioita päivän lyhenemisestä ja valon vähenemisestä, seurataan muuttolintujen lähtöä, luonnon ruskaa ja ilmojen viilenemisestä. Talvella lapset iloitsevat ensilumen tulosta ja lumileikeistä kaikin aistein. Lasten kanssa ihmetellään ja havainnoidaan mitä pakkasen saa luonnolle aikaan.

”Se että hoidossa kaikki on ”omakotimaista” on ihan huippua. Kierrätetään ja seurataan luontoa, ollaan ulkona, leikitään. Eletään juhlia ja vuodenaikoja niin kyllä viettäen aamuisin hyvillä mielin hoitoon ja pääasia että lapsi tykkää myös.”

– Äiti, ”Merkittävä kokemus päiväkodissa tai perhepäivähoidossa”

Retkillä luontoon lapset havainnoivat luonnonilmiöitä, kasveja ja eläimiä. Näistä haetaan yhdessä tietoa sekä keskustellaan, opitaan ja ihmetellään. Retkillä opetetaan vastuullisuutta ja luonnon kunnioittamista esim. tuomalla retkelle viedyt roskat pois. Retkillä opitaan myös nauttimaan luonnosta ja lasten suhde luontoon vahvistuu.

Lapsia ohjataan kestävään elämäntapaan muun muassa ruokailuun liittyvällä vastuullisuudella, energian ja veden säästämällä sekä jätteiden vähentämisellä. Haapajärven varhaiskasvatuksessa esimerkiksi ohjataan vähentämään ruokahävikkiä, opetellaan huolehtimaan sekä yhteisistä että omista tavaroista, kierrätetään aktiivisesti yhdessä lasten kanssa ja hyödynnetään kierrätysmateriaaleja toiminnassa. Näiden asioiden kautta lapsi oppii toimimaan vastuullisesti ja arvostamaan maapallon hyvinvointia. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan, mutta ilman, että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävän elämäntavan ylläpitämisestä.

8.2 Matemaattinen ajattelu

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelunsa eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset oppivat ja oivaltavat matematiikkaa ja sen osa-alueita arjen tilanteissa, leikeissä ja eri toiminnoissa. Toiminnassa huomioidaan lasten ikä ja kehitys. Leikkien, lorujen ja vuorovaikutustilanteiden kautta lapset oppivat esimerkiksi käsitteitä, vastakohtia, lukumääriä ja numeroita. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Aikakäsitteitä lapsi oppii keskustelemalla ja havainnoimalla esimerkiksi päivämääriä, viikonpäiviä, kuukausia ja vuodenaikoja. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita tai esineitä. Geometrista hahmottamista harjoitellaan palapelien, legoilla rakentelun, muovailun ja askartelun avulla. Lapsia kannustetaan myös pohtimiseen, päättelyyn sekä ongelmanratkaisuun.

8.3 Teknologia- ja mediakasvatus

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapset kasvavat. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa.

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti huomioon ottaen oma ja toisten hyvinvointi. Lasten

kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Teknologiakasvatus lähtee liikkeelle lasten maailmasta. Lapset saavat itse tutkia, tutustua ja ihmetellä eri materiaaleja sekä kokeilla eri laitteiden ja lelujen toimintaa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen sekä varhaiskasvatuksessa tarvittavien laitteiden ja koneiden monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

9 KASVAN, LIIKUN JA KEHITYN

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa.

9.1 Liikkuminen

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti turvallisessa, innostavassa ja houkuttelevassa ympäristössä sekä kokemaan liikkumisen iloa. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lasten kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Innostumisen ja oivalluksien kautta lapset kokeilevat kaikkea uutta. Lapset liikkuvat parhaiten leikin lomassa ja mieluisissa arjen askareissa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan ikätason mukaisesti motoristen taitojen kehittymistä sekä liikunnallisen elämäntavan kehittymistä. Henkilöstö havainnoi lasten motorisia taitoja päivittäin arjen eri tilanteissa. Havainnot otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa, jossa lasten kehitettäviä osa-alueita vahvistetaan ja tuetaan. Lapsia kannustetaan liikkumiseen, ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Henkilöstö osallistuu aktiivisesti liikkumiseen ja kannustaa sekä rohkaisee lapsia kokeilemaan ja oppimaan uutta. Ohjatun liikkumisen lisäksi varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona.

9.2 Ruokakasvatus

Varhaiskasvatuksessa lasta ohjataan omatoimiseen ruokailuun sekä monipuoliseen ja riittävään syömiseen. Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää lasten myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolista ja terveellistä ruokasuhdetta. Samalla ruokamieltymykset rikastuvat ja kiinnostus ruokamaailmaan kasvaa. Päivittäiset

ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen hyviä pöytätapoja, ruokaurauhaa ja yhdessä syömisen kulttuuria. Ruokakasvatus tukee kestäväää elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta.

Varhaiskasvatuksessa lasten osallisuutta tuetaan siten, että lapset saavat osallistua hoitopaikassa sekä ruokahetken suunnitteluun että toteutukseen. Lapset voivat esimerkiksi suunnitella leivonnaisia ja välipaloja sekä osallistua niiden tekemiseen.

Lapsella voi olla erityisruokavalion tarve perheen uskonnollisen vakaumuksen tai lapsen oman terveydentilan perusteella. Erityisruokavalioista pyydetään terveydenhoitajan tai lääkärin lausunto.

9.3 Terveys ja turvallisuus

Turvallinen ja terveellinen oppimisympäristö edistää lapsen hyvinvointia. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.

Lasten hyvinvointia ja terveyttä edistävät pysyvät ihmissuhteet, lämmin ja hyväksyvä ilmapiiri sekä turvalliset ja terveelliset ulko- ja sisätilat. Lapsille annetaan mahdollisuus riittävään lepoon, terveelliseen ravintoon, säännölliseen päivärytmiin sekä liikkumiseen. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- ja ulkoilutilanteissa.

**Lapsen hyvinvoinnin arviointia tehdään yhdessä
huoltajien kanssa:**

- ♥ Lapsen vasu-keskustelut
- ♥ Kaksivuotishavainnointilomakkeen täyttäminen
kaksivuotiaille
- ♥ Nelivuotishavainnointilomakkeen täyttäminen
nelivuotiaille
- ♥ ”Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen”
-tiedonsiirtokeskustelu viisivuotiaille

**Varhaiskasvattajat arvioivat ja kehittävät
omaa toimintaansa:**

- ♥ Tiimin pedagogisen sopimuksen teko ja
arviointi
- ♥ Oppimisympäristöjen arviointi
- ♥ Toiminnan arviointi
- ♥ Lapsihavainnointi
- ♥ Säännölliset palaverikäytännöt
- ♥ Kehityskeskustelut

LIITE 1

SUJUVA ARKI ON LAPSEN HYVINVOINNIN PERUSTA

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Kehityksen ja oppimisen tuki on osa varhaiskasvatuksen toimintaa ja se kuuluu kaikille lapsille. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle koulutuksen ja vastuiden mukaisesti. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, Opetushallitus) Keskustelun jälkeen kirjataan käsitellystä teemasta, kuinka toimintaa suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään kasvattajayhteisössä. Tarvittaessa hyödynnä apukysymyksiä teemoittain.

MYÖNTEINEN VUOROVAIKUTUS

Missä olemme onnistuneet/ mitä vielä kehitämme?

- Miten kohtaan lapsen, pysähdynkö vuorovaikutukseen, kuuntelenko, vastaanko aloitteisiin?
- Kuinka puhun lapselle, onko keskustelu vastavuoroista ja riittävän sensitiivistä?
- Miten kohtaan kasvattajana huoltajat?

TOIMIVA KASVATTAJAYHTEISÖ

Mikä meillä toimii/ missä voimme kehittyä?

- Tunnistammeko omat ja tiimin voimavarat, vahvuudet sekä pedagogisen osaamisen?
- Miten lasten vasuja hyödynnetään toiminnan suunnittelussa?
- Miten tiimissä sovitut yhteiset toimintatavat ja työnjako tukevat lapsen yksilöllisiä tarpeita?
- Millä tavalla pedagogista dokumentointia toteutetaan tiimissä?

PEDAGOGISET JÄRJESTELYT

Miten meillä toimii kokopäiväpedagogiikka/ mitä vielä kehitämme?

- Hoidolliset, kasvatukselliset, opetukselliset järjestelyt
- Kuinka pedagogiset järjestelyt mukautuvat lasten yksilöllisiin ja moninaisiin tarpeisiin?
- Miten luodaan arjen rauha ja kiireettömyys sekä oppimisen ilo ja innostus?
- Onko oppimiselle realistiset odotukset?
- Ovatko lapset tietoisia päivän kulusta ja mitä heiltä odotetaan?
- Miten toteutamme pienryhmäpedagogiikkaa?
- Miten joustavilla ryhmittelyillä tuetaan lasten oppimista ja osallisuutta?

TURVALLINEN OPPIMISYMPÄRISTÖ

Mitä meillä on hyvää/ mihin voimme panostaa?

- Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen oppimisympäristö
- Mitkä seikat tekevät ympäristöstämme myönteisen?
- Kuinka huomioimme lapsen tarpeet ja mielenkiinnon kohteet?
- Ovatko työskentely- ja leikkipisteet jaettu rauhallisiin ja toiminnallisiin alueisiin?
- Miten tuemme ryhmäytymistä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta?
- Miten luomme ennakoitavuutta ja pysyvyyttä lapsen arkeen?

LIITE 2

HEI!

Olemme sopineet yhteisen ajan molempien teidän huoltajien kanssa keskustellaksemme lapsenne osalta tuen tarpeesta sekä hallinnollisen päätöksen teosta.

Tapaamme siis

paikka _____

aika _____

Varhaiskasvatuslaissa on 1.8.2022 alkaen otettu käyttöön kolmiportainen tuki.

1.1.1 Yleinen tuki

Yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille, eikä se edellytä hallintopäätöksen antamista. Yleisessä tuessa huomioidaan lasten yksilölliset erot kehityksessä, oppimisessa, temperamentissa ja kiinnostuksen kohteissa. Jokaisella lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleinen tuki on aktiivista tekemistä lapsen tukemiseksi ryhmässä, oppimisympäristöjen ja pedagogisten järjestelyjen muokkaamista, yhteistyötä ja aktiivista työ- ja toimintatapojen kehittämistä.

1.1.2 Tehostettu tuki

Kun yleinen tuki ei riitä lapselle, tarvitaan yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltua tehostettua tukea. Tehostettua tukea järjestetään lapselle, joka tarvitsee tukea useammalla kehityksen osa-alueella. Tehostettu tuki sisältää yleisen tuen muodot, mutta niitä tehostetaan, tarkennetaan, yksilöllistetään sekä toteutetaan vahvempana ja yksilöllisempänä joko lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana.

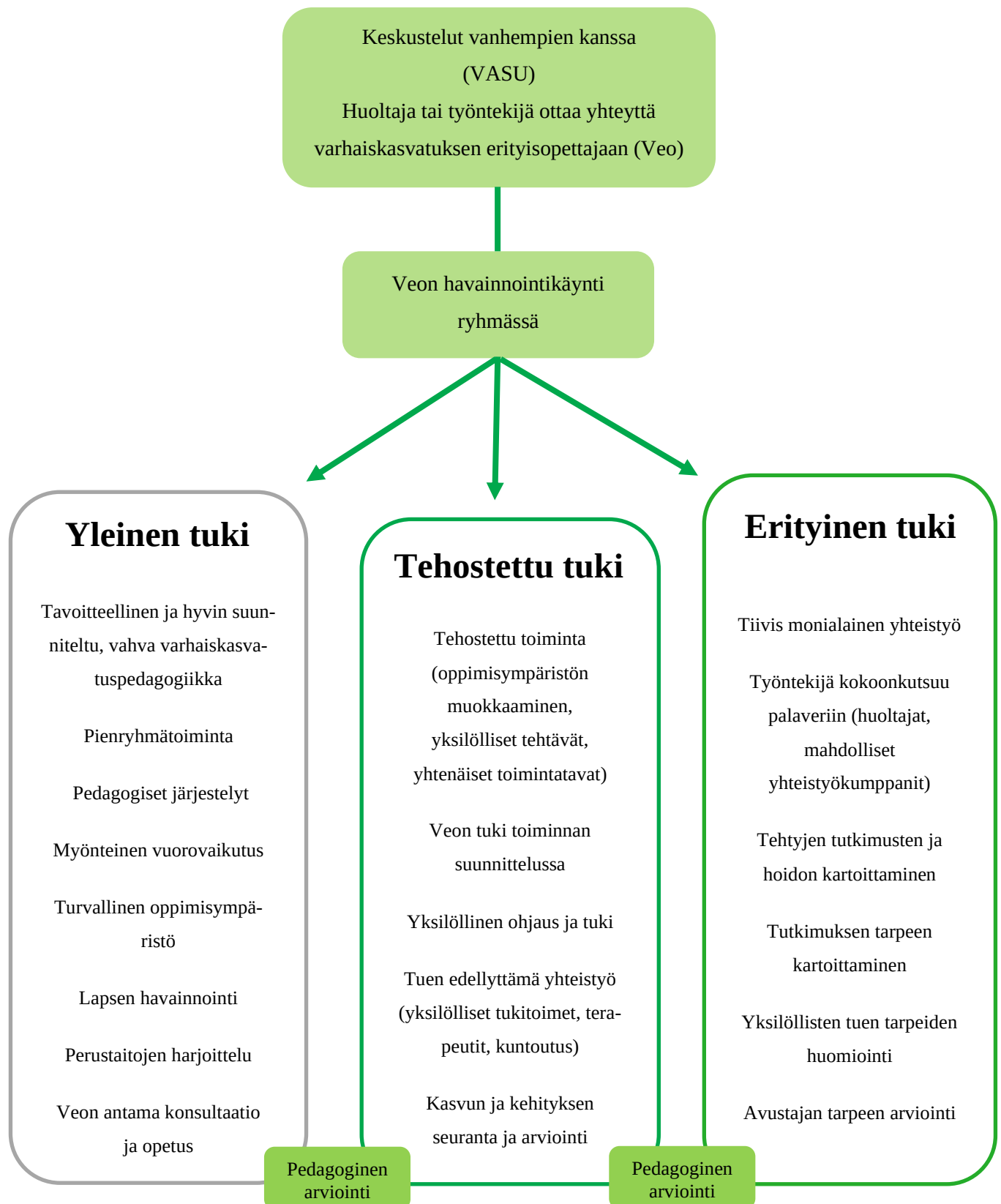
Tehostettuun tukeen siirrytään sen jälkeen, kun on yhdessä lapsen huoltajien ja henkilöstön kanssa arvioitu ja todettu, että käytössä olleet yleisen tuen menetelmät eivät riitä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, minkä lisäksi suunniteltu tuki ja tuen muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tehostetun tuen päätöksen tekee päiväkodin johtaja.

1.1.3 Erityinen tuki

Erityisestä tuesta on kysymys silloin, kun lapsella on kokoaikaisen, jatkuvan ja yksilöllisen tuen tarve, tai tuen tarvetta on usealla kehityksen osa-alueella, tai jollakin alueella tuen tarve on erittäin suuri. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen.

Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista; käytössä voivat olla kaikki tuen muodot. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, mihin kirjataan tuen muodot ja tukipalvelut. Suunniteltu tuki ja tuen muodot kirjataan myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Erityisen tuen päätöksen tekee varhaiskasvatuksen johtaja.

LAPSEN TUEN POLKU VARHAISKASVATUKSESSA

Huoltajien kuuleminen lapsen yleisen tuen tarpeesta varhaiskasvatuksessa

Tee oikein.

Lapsen nimi:

Syntymäaika:

Päivämäärä:

Paikka:

Läsnäolijat:

Mistä kuulemisesta on kyse:

Huoltajien näkemys asiasta:

Mitä tuki varhaiskasvatuksessa käytännössä tarkoittaa

Pedagogiset

- pienryhmätoiminta, kuvat
- oppimisymp. liittyvät
- inklusio

Rakenteelliset ratkaisut

- henkilöstömitoitukseen liittyvät; muut henkilöstörakenteessa olevat asiat
- lapsen tuki, eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen
- inklusio

Hoidolliset

- perushoittoon liittyvät
- Mahdolliset apuvälineet
- Lääkehoidolliset

Yhteistyö ja mahdolliset palvelut

- veo
- vaka sosionomi
- muut tukipalvelut (kuljetukset)tulkitsemispalvelut
- perheen tuki
- muu yhteistyö (kuntoutusohjaus, oys)
- lapsen vasu

Laatimisessa hyödynnetyt muut mahdolliset asiakirjat ja suunnitelmat:

Tuen seuranta ja arviointi:

Huoltajia on kuultu ja ....(mitä todettu)

Haapajärvellä _____ / _____

Lapsen huoltajien allekirjoitukset:

_____

_____

Muut läsnäolleet henkilöt:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Huoltajien kuuleminen lapsen tehostetun ja erityisen tuen tarpeesta varhaiskasvatuksessa

Tee oikein.

Lapsen nimi:

Syntymäaika:

Päivämäärä:

Paikka:

Läsnäolijat:

Mistä kuulemisesta on kyse:

Huoltajien näkemys asiasta:

Mitä tuki varhaiskasvatuksessa käytännössä tarkoittaa

Pedagogiset

- pienryhmätoiminta, kuvat
- oppimisymp. liittyvät
- inklusio

Rakenteelliset ratkaisut

- henkilöstömitoitukseen liittyvät; muut henkilöstörakenteessa olevat asiat
- lapsen tuki, eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen
- inklusio

Hoidolliset

- perushoittoon liittyvät
- Mahdolliset apuvälineet
- Lääkehoidolliset

Yhteistyö ja mahdolliset palvelut

- veo
- vaka sosionomi
- muut tukipalvelut (kuljetukset)tulkitsemispalvelut
- perheen tuki
- muu yhteistyö (kuntoutusohjaus, oys)
- lapsen vasu

Laatimisessa hyödynnetyt muut mahdolliset asiakirjat ja suunnitelmat:

Tuen seuranta ja arviointi:

Huoltajia on kuultu ja ....(mitä todettu)

Haapajärvellä _____ / _____

Lapsen huoltajien allekirjoitukset:

_____

_____

Muut läsnäolleet henkilöt:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

LIITE 3

HYVÄN YLEISEN TUEN KÄYTÄNTEITÄ VARHAISKASVATUKSESSA

MYÖNTEINEN VUOROVAIKUTUS

- Myönteinen ilmapiiri (lämmin vastaanottaminen, hymy, peukku, kiittäminen...)
- Lasten yksilöllisyyden ja erilaisuuden arvostaminen (aikuinen sopeuttaa esim. oman puheensa lapsen tarpeita vastaavaksi)
- Lasten kohtaaminen, pysähtyminen ja lapsen kuunteleminen päivittäin (syli, kosketus, katse...)
- Lasten itsetunnon tukeminen (vahvuuksien näkeminen, kannustaminen, hyvän puhuminen ääneen...)
- Lasten osallisuuden toteutuminen (lasten kiinnostuksen kohteet, innostava viritäminen aiheeseen)
- Kasvattajan kieli:
  - o **kuvaileva puhe** (tunteiden sanoittaminen, leikin sanoittaminen, leikin mallintaminen, havaintojen ääneen toteaminen)
  - o **ohjaava puhe** (selkeä ja myönteinen, selkokielineen)
- Kasvattajat vuorovaikutuksen mallina: lapsi kuulee, näkee ja tuntee, miten kasvattajat ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja lasten kanssa
- **Positiivinen**, johdonmukainen ja välitön palaute tavoitteen suuntaisesta käytämisestä
- Lasten vuorovaikutusaloitteiden huomioiminen ja tukeminen
- Kasvattajien läsnäolo ja lasten toiminnan ohjaaminen myönteisellä tavalla
- Yhteistyö vanhempien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa (keskustelut, reissuvihko, puhelu...)

TURVALLINEN OPPIMISYMPÄRISTÖ

- Eri ikäisille sopivat toiminnot ja välineet
- Sovitut leikkipisteet (esim. hiljaiset ja äänekkäät leikki-/työskentelyalueet erotettu toisistaan)
- Turvallinen / selkeä toiminta- alue (esim. pukemismatto, leikkimatto)
- Erillinen rauhoittumistila / turva-alue
- Tavaroilla ja leluilla kuvitettut paikat
- Ympäristön muokkaus ja turhien tavaroiden karsinta
- Naulakko-, istuma-, ruokailu-, lepopaikat etukäteen nimetty/merkattu/kuvitettu
- Lähiympäristön hyödyntäminen oppimisympäristönä ja jakotilana
- Kasvattajien havainnot oman äänenkäytön vaikutuksesta ryhmän levollisuuteen
- Myönteinen palaute ja rauhallinen ristiriitatilanteiden ohjaaminen
- Lasten toiveiden kuunteleminen ja ympäristön muutosten toteuttaminen yhdessä
- Vertaisryhmän hyödyntäminen (esim. parityöskentelyssä, pienryhmäjaoissa, leikeissä)

TOIMIVA KASVATTAJAYHTEISÖ

- Lapsiryhmän muodostaminen lapsituntemuksen pohjalta
- Kasvattajien työnjako, vastuut sekä vahvuudet
- Lapsiryhmän havainnointi ja toimivuuden arviointi ja tarvittaessa uudelleen ryhmittäminen
- Kasvattajien fyysinen ja psyykkinen läsnäolo (Miten sijoitat itsesi lapsiryhmässä?)
- Aikuisen lähiohjaus, aikuisen mallittaminen
- Lasten mielipiteiden huomioiminen suunnittelussa ja arjen hetkissä
- Jokaisen tiimin jäsenen sitoutuminen työskentelemään ryhmän eteen
- Yhdessä sovitut säännöt (turhien sääntöjen karsiminen)
- Lisätty myönteinen palaute toivotusta käyttäytymisestä
- Kasvattajien apu ja tuki sosiaalisten taitojen harjoittelussa

PEDAGOGISET JÄRJESTELYT

- Kuvien käyttö ja mallintaminen (esim. päiväjärjestys, toiminnanohjaus, leikkivallintataulu, sosiaaliset tarinat, nopea piirtäminen, liikennevalot)
- rentoutumishetket ja satuhieronta
- Henkilökohtainen ohjaus ja tuki
- Ymmärtämisen varmistaminen ja työskentelyn aloittamisen tukeminen (katsekontakti, lähelle meneminen, kosketus, pysäytys...)
- Lisäaikaa toimimiseen, tauotus, toimintojen jakaminen osavaiheisiin
- motivoivien tekijöiden hyödyntäminen
- Asioiden ennakointi
- Siirtymien suunnittelu ja porrastaminen
- Ohjeiden pilkkominen, kertaaminen sekä yksinkertaistaminen (apuna esim. kuvat, piirtäminen)
- Pienryhmätoiminnan muokkautuvuus, joustavat pienryhmät lasten tarpeiden mukaan
- Pienryhmätoiminta päivän eri tilanteissa, kokopäiväpedagogiikka (pienryhmätoiminnan toteuttaminen lapsen koko päivässä)
- Erilaiset oppimistavat (esim. toiminnallisuus)

Esimerkkejä:

- o Askeleittain, Tunnemuksu- ja mututoukka tunnetaito-ohjelma, Pikitarinat, www.viitotturakkaus.fi > tunteet-pelilauta, sosiaaliset kuvatarinat